

лізувати істотні ознаки досліджуваних понять, враховують правильність використання певних способів дій і можливі види помилок при використанні цих способів, цілеспрямовано здійснюють взаємоперевірку та самоперевірку, свідомо виконують вчительські функції контролю та оцінювання навчальних досягнень. У ході цієї роботи всім учням надається можливість виявити інтелектуальну творчість, відчувати успіх у навчальній діяльності, взяти участь у створенні особливого освітнього продукту.

Ця робота має й певний виховний потенціал, адже дає змогу задіяти позитивні емоції та спостереження учнів, органічно поєднати навчання та виховні справи.

У свою чергу, можливість свідомо виявляти навчальну ініціативу в ході цієї роботи, необхідність аналізувати сутність певних способів дій та особливості їх використання сприяють формуванню в молодших школярів суб'єктної позиції в процесі засвоєння навчального змісту й способів роботи з ним.

Перспективами подальших пошуків у цьому напрямі є: забезпечення дидактичних засад роботи зі складання учнями збірок завдань у межах інших предметних галузей, а також роботи, спрямованої на обмін та використання завдань у паралелі.

Література

1. Александрова Э.И. Методика обучения математике в начальной школе. 1 класс. (Система Д. Эльконина – В. Давыдова) : пособие для учителя / Э.И. Александрова. – М. : Вита-Пресс, 1999. – 240 с.

2. Выготский Л.С. Психология / Л.С. Выготский. – М. : Апрель-пресс : Эксмо-Пресс, 2000. – 1006 с.

3. Толмачева И.Н. Узнаем секреты букв: сб. учеб. заданий и упражненный по обучению грамоте для 1 класса : программа обучения по системе Д.Б. Эльконина – В.В. Давыдова / И.Н. Толмачева. – М. : Дом педагогики, 1999. – 64 с.

УШКВАРОК О.В.

СОЦІАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АМЕРИКАНСЬКИХ ПІДЛІТКІВ СТАРШОГО ВІКУ, З ЯКИМИ СПІВПРАЦЮЮТЬ ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ США

В Україні щороку засуджується до різних термінів ув'язнення понад 20 тис. підлітків. Фахівці погоджуються з твердженням, що діяльність правоохоронних органів нашої країни щодо запобігання протиправній поведінці молоді є малоефективною, а каральна система не здатна зробити з юних правопорушників законослухняних громадян. Отже, ці системи потребують змін та реформ. Зразком у розв'язанні цього питання можуть стати правоохоронні органи Сполучених Штатів Америки, де система ювена-

льної юстиції діє вже понад сто років. Але перш ніж використати американський досвід упровадження політики щодо запобігання злочинності серед старших підлітків, слід вивчити соціальні та психологічні особливості учнівської молоді, з якою співпрацюють правоохоронні органи США. Розуміння демографічних, полікультурних та інших чинників, що зумовлюють взаємодію осіб старшого підліткового віку з правоохоронними органами, є однією з передумов ефективного запобігання проявам девіантної поведінки молоді та провадження програм повернення до нормального життя в суспільстві після перебування у виправних установах.

Мета статті – проаналізувати віковий, гендерний та етнічний склад учнівської молоді, з якою співпрацюють правоохоронні органи США, а також визначити причини цієї взаємодії.

Аналіз літературних джерел з проблеми дав змогу виокремити джерела, що характеризують взаємодію правоохоронних органів США з молоддю учнівського віку:

- статистична інформація, що містить кількісні дані щодо проявів певної протиправної поведінки в підлітків (Х. Снайдер, Дж. Словіковскі);
- причини та супутні явища підліткової злочинності (Дж. Уїлсон, Ш. Міхалік, К. Ірвін, Д. Елліотт та ін.);
- пропозиції щодо покращення взаємодії правоохоронних органів, громадських організацій та громади з метою профілактики та боротьби з певними проявами делінквентної поведінки (Ш. Білчік, Н. Еріксон).

Однак відсутні узагальнені та систематизовані дані, які б відображали соціальні й психологічні характеристики американської молоді, з якою взаємодіють правоохоронні органи.

Щорічні дані правоохоронних органів щодо кількості арештів підлітків за вчинення злочинів проти особи та проти майна є одним із джерел інформації, за якою фахівці аналізують рівень поширеності злочинності серед осіб, які не досягли віку несення повної відповідальності за законами Сполучених Штатів Америки. Ці дані є показником офіційно зареєстрованих випадків делінквентної поведінки підлітків старшого віку.

За інформацією Служби у справах запобігання правопорушенням серед підлітків та відправлення правосуддя у справах неповнолітніх, у 2008 р. правоохоронними органами США було вчинено 2,11 млн арештів осіб віком до 18 років, що становить 10% населення США віком від 14 до 18 років на той самий період [7].

Найчастіше підлітки заарештовуються за підозрою в посяганні на майно інших осіб (26% загальної кількості арештів за крадіжки у 2008 р.) та скоєнні насильницьких злочинів (16% відповідно) [5].

У таблиці 1 подано гендерні характеристики юнацтва, з яким взаємодіють правоохоронні органи США з різних причин. Із зазначеної вище кількості арештів підлітків, зареєстрованих у 2008 р., 629 800 – це арешти неповнолітніх дівчат, що становить 30% від загального показника [5, с. 8]. Кількість арештів юних правопорушниць становить 17% від загальної кількості арештів, пов'язаних зі скоєнням підлітками насильницьких злочинів (умисне вбивство, зґвалтування із застосуванням сили, розбійний напад та напад при обтяжуючих обставинах) [5, с. 3]. Злочини проти майна були скоєні дівчатами у 36% випадків [5, с. 3]. У 76% арештів неповнолітніх, асоційованих із проституцією, фігурували дівчата віком до 18 років [5, с. 3]. У 180 100 випадках порушень юнацтвом встановлених правил обігу наркотичних речовин у 15% з них арештовували представниць групи старших підлітків; вони водночас притягалися до відповідальності за перебування в громадських місцях у стані сп'яніння (24% випадків), порушення правил обігу алкогольних напоїв (38% арештів) та керування автотранспортними засобами під впливом наркотичних речовин або в стані алкогольного сп'яніння (24% від загальної кількості підлітків, заарештованих за це) [5, с. 3]. На початку 1990-х рр. дослідники вважали, що банди складаються з юнаків на 90%. Того ж року правоохоронні органи доповіли, що 6% членів угруповань – це представниці жіночої статі. Кількома роками пізніше, під час опитування учнів восьмих класів, із 6000 респондентів 38% з тих, хто визнав належність до молодіжної банди, були дівчата у віці до 18 років.

Таблиця 1

**Гендерний склад американської учнівської молоді,
з якою взаємодіють правоохоронні органи США, % [5]**

Прояви протиправної поведінки	Старші підлітки жіночої статі	Старші підлітки чоловічої статі
Від загальної кількості арештів підлітків	30	70
Від загальної кількості арештів підлітків за скоєння насильницьких злочинів	17	83
Від загальної кількості арештів підлітків за скоєння злочинів проти майна	36	67
Від загальної кількості арештів підлітків за порушення правил обігу наркотичних речовин	15	85
Від загальної кількості арештів підлітків за проституцію	76	24
Керування автотранспортним засобом під впливом психоактивних речовин чи в стані алкогольного сп'яніння	24	76
Участь у злочинних угрупованнях	6	94

Чисельність представників різних рас серед американської учнівської молоді, що вступає у взаємодію з правоохоронними органами, наведено в табл. 2. Найчисленнішою групою серед заарештованих підлітків є юні особи афро-американського походження. На кожні 100 000 афро-американських підлітків у 2008 р. припадає 926 арештів за скоєння злочинів проти особи – цей показник вп'ятеро перевищує кількість арештів у групі білих підлітків (178 випадків на 100 000 юного населення), виявився в шість разів вищим за рівень протиправної поведінки, що демонструється юними представниками корінного американського населення (153 арешти на 100 000 підлітків американських індіанців) та в тринадцять разів вищим, ніж відповідний показник групи підлітків азійського походження (71 випадок на 100 000 осіб) [5, с. 9]. У групі корисливих злочинів простежується подібна тенденція: афро-американські підлітки посягають на чуже майно вдвічі частіше, ніж білі та індіанці (2689, 1131 та 1104 арешти на 100 000 населення відповідної расової групи віком молодше 17 років) та в шість разів частіше, ніж юні азійці (471 випадок на 100 000 підлітків) [5]. За даними останніх досліджень, що проводилося правоохоронними органами країни, етнічно склад кримінальних угруповань молоді виглядає таким чином: 48% афроамериканців, 43% юнацтва латиноамериканського походження, 5% білих та 4% азійців. Але, незважаючи на непропорційну репрезентацію представників меншин серед членів злочинних угруповань підлітків, дослідники цього явища відзначають, що ані афроамериканці, ані латиноамериканці, не мають особливої схильності до участі в бандах, скоріше, вони перевищують своєю чисельністю інші етноси у регіонах, найбільш сприятливих для злочинної діяльності угруповань [4].

Дослідники, які намагаються проаналізувати явище [злочинних угруповань підлітків] у межах певного періоду, схильні співвідносити характеристики банд із характеристиками тих етнічних груп, які домінують серед нижчого класу міського населення на цей період. Іншими словами, чим численнішим є нижчий клас, тим більше угруповань нараховується в цій громаді. Водночас, науковці додають застереження: сучасні банди найчастіше спостерігаються в громадах, що розвиваються, представлених нижчим та робітничим класами, у бідних районах міст і передмістях, але не є певним, що саме: класова, расова чи етнічна належність, бідність, культура чи перетворення в суспільстві – зумовлюють появу злочинних угруповань. Ця думка знаходить своє підтвердження в тому факті, що останнім часом банди все частіше з'являються в сільських місцевостях та невеликих містах з причин, які залишаються не з'ясованими (табл. 2) [4].

Таблиця 2

**Расова представленість американських підлітків,
які вступають у взаємодію з правоохоронними органами, %**

Показник	Білі	Афро-американці	Азійсько-тихоокеанські народності	Американські індіанці (корінне населення Америки)
Расовий склад населення США віком від 10 до 17 років у 2008 р.	78	16	5	1
Кількість арештів, вчинених за підозрою в скоєнні злочинів проти особистості підлітками – представниками певної расової групи стосовно загальної кількості арештів неповнолітніх у 2008 р.	47	52	1	1
Кількість арештів, вчинених за підозрою в скоєнні злочинів проти майна підлітками – представниками певної расової групи стосовно загальної кількості арештів неповнолітніх у 2008 р.	65	33	2	1
Участь старших підлітків у злочинних угрупованнях молоді	48	43	5	4

Примітка. Підлітків латиноамериканського походження віднесено до категорії білої раси

Ще однією проблемою, складною в подоланні, є залучення підлітків до занять проституцією, що відбувається в ряді контекстів. Дівчата погоджуються на нелегальний перетин кордонів штату та країни, повіривши обіцянкам отримати нові вигідні можливості життя та працевлаштування. Наркаторговці змушують наркозалежних підлітків до занять проституцією в обмін на отримання тимчасового притулку або чергової дози наркотичної речовини. Проституцією вимушені займатись діти, які втікають з дому та підлітки-безхатьки, щоб здобути кошти на існування. З метою проходження «ритуалу ініціації» злочинні угруповання можуть схилити новаків до цього заняття в обмін на гроші чи інші послуги. Молоді люди можуть час від часу займатися проституцією з метою заробітку, діючи на власний розсуд, або «за компанію із друзями». Підлітками, що порушують закон та пов'язані з проституцією, частіше виявляються юнаки (61%), які, як правило, діють у групах, пов'язаних з іншими злочинами (59% випадків).

У цілому підлітки скоюють понад чверть (25,8%) сексуальних злочинів, відомих правоохоронним органам США, та більше ніж третю частину (35,6%) сексуальних злочинів, жертвами яких стають самі неповнолітні. Відносно показників загальної злочинності серед осіб, які не досягли віку несення повної відповідальності перед законом, особи юнацького віку становлять невелику групу: всього 3,1% від загальної чисельності малолітніх правопорушників, та тільки 7,4% кількості осіб, що скоюють насильницькі злочини проти особистості. Найчастіше статеві злочини вчинюються підлітками в домашньому середовищі (69%), нерідко – у навчальних закладах (12%). Дослідники відзначають, що юнацтво має схильність до проявів сексуальної агресії в групах (у 24% випадків вони діють із співучасниками), їх жертвами часто стають знайомі особи (у 63% випадків) [6].

Загалом скоєння правопорушень групою підлітків є повсюдно поширеним явищем для США. У 2008 р. у країні було зафіксовано 27 900 молодіжних злочинних угруповань та 774 000 їх учасників. Дослідники щорічно фіксують зміни в кількісних характеристиках правопорушень та насильства, пов'язаних із діяльністю банд. Юрисдикції, які доповідали у 2008 р. про діяльність угруповань, відзначили зростання кількості нападів при обтяжуючих обставинах, що їх скоїли групи підлітків, – на 44%, а також підвищення показників поширення наркотичних речовин – на 41% та використання вогнепальної зброї – на 41% [3].

Середній вік підлітків, які входять до злочинних угруповань молоді, становить 17–18 років. Найчастіше членами таких угруповань є молоді люди віком від 12 до 24 років. Чисельний склад злочинних формувань залежить від їх типу: традиційні угруповання (що формуються за територіальною чи іншою ознакою), включають до своїх лав до 180 учасників, тоді як банди, діяльність яких концентрується навколо певних нелегальних діянь (наприклад, поширення наркотичних речовин), нараховують до 25 осіб. У великих містах деякі банди можуть налічувати сотні, в деяких випадках – десятки тисяч членів [4].

Діяльність банд небезпідставно викликає острах членів громади та, за твердженнями дослідників, найчастіше агресивність юних гангстерів спрямовується на учасників інших бандитських формувань. Наприклад, із 1000 убивств, пов'язаних із діяльністю чиказьких молодіжних угруповань у 1987–1994 рр., у 75% випадків постраждалими були учасники іншої банди, в 11% вбивці лишали життя представників своєї ж групи, у 14% випадків було вбито сторонніх осіб, які не входили до жодного злочинного формування [4, с. 10].

У діяльності банд значною мірою перетикаються наркозалежність, торгівля наркотичними речовинами та вчинення насильницьких дій. Належність до угруповання сприяє й зумовлює причетність її окремих членів до вживан-

ня заборонених речовин та їх поширення, носіння зброї та вчинення насильницьких дій [4, с. 11].

Неповнолітні правопорушники, що вступають у конфлікт із законом, але не входять до злочинних угруповань, також мають проблеми із зловживанням заборонених речовин, і їх делінквентна поведінка є тісно пов'язаною з наркотичною або алкогольною залежністю. Дослідники, які займалися вивченням цієї проблеми, дійшли висновку, що вживання наркотичних чи інших речовин, що впливають на психічний стан та на стан нервової системи в певний період підліткового віку, є стійким індикатором тривалої протиправної поведінки в більш зрілому віці. Дослідження молоді, яка взаємодіє із системою ювенальної юстиції, виявили, що більшість підлітків вживає заборонені речовини, а також те, що серйозні злочинці та особи, які систематично порушують правопорядок, частіше вживають наркотики й мають розлади, які є наслідком вживання психоактивних речовин.

За підрахунками дослідників, щорічно з юнацтва, яке вступає в конфлікт із законом, у 95 000 осіб діагностують наркозалежність чи інші розлади, пов'язані із вживанням психоактивних речовин, 225 000 юних дівчат та юнаків страждають на залежність від алкоголю й порушеннями, зумовленими його зловживанням, а 150 000 демонструють хоча б одну з ознак психічних розладів. Більше ніж 35% дорожньо-транспортних пригод із фатальними наслідками для осіб віком від 15 до 20 років пов'язані із вживанням алкоголю [2]. Досить часто залежність та психічні розлади є взаємосупутніми явищами, які в більшості випадків супроводжуються повторними проявами агресивної чи іншої антисоціальної поведінки [1].

Незважаючи на наведені дані, стверджувати, що особи юнацького віку контактують з поліцією виключно внаслідок вчинення антисоціальних дій, не є правильним та повним визначенням поля взаємодії учнівської молоді з поліцією.

Розглянемо статистику віктимізації юнацтва в США [7]. У загальнонаціональній доповіді «Підлітки як правопорушники та як жертви» зазначено, що у 2002 р. особи юнацького віку ставали жертвами умисного вбивства в середньому чотири рази на день. Зі 1600 зареєстрованих того року вбивств підлітків у 36% випадків постраждалими були юні жінки; 51% вбитих були представниками білої раси, 45% – афроамериканці та майже в рівних пропорціях – азійці та американські індіанці – загалом 4%. З огляду на те, що у 2002 р. білі підлітки становили 78% населення своєї вікової групи, а афроамериканці – тільки 16%, можна дійти висновку, що у 2002 р. темношкірі підлітки ставали жертвами вбивств у чотири рази частіше, ніж білі. Суїцид є третьою за поширеністю причиною загибелі юнаків віком до 17 років та посідає четверте місце в переліку причин загибелі підлітків жіночої статі [7, с. 25].

Найчастіше суїциди серед юнацтва фіксуються у представників корінного американського населення [7, с. 26].

У 1993–2003 рр. на кожні 1000 осіб молоді віком від 12 до 17 років припадали 84 жертви насильницьких злочинів без фатальних наслідків [7, с. 27]. За той самий період правопорушники, жертвами яких ставали підлітки віком від 12 до 14 та від 15 до 17 років, виявлялися знайомими постраждалих у 61 та 47% випадків відповідно й членами родини чи близькими людьми у 5 і 10% відповідно [7, с. 28]. Найчастіше підлітки наражалися на насильство в шкільному оточенні: у 53 та 32% випадків відносно вищезазначених вікових груп. Юнаки ставали жертвами насильницьких злочинів без летальних наслідків у півтори рази частіше, ніж юні жінки, а учнівська молодь великих міст набагато частіше зазнавала насилля, ніж старші підлітки з передмість чи сільської місцевості [7, с. 28].

У 2000–2001 рр. більшістю (59%) жертв проявів насильства відносно підлітків були особи жіночої статі віком молодше 18 років, саме на них у зазначений період припадало 32% усіх насильницьких злочинів. У 72% випадків дівчата ставали жертвами сексуального домагання, у 25% – фізичних нападів при обтяжуючих обставинах, у 3% – пограбування. За той самий період юнаки ставали жертвами в 59% випадків нападів при обтяжуючих обставинах, 16% пограбувань та 24% посягань сексуального характеру.

Висновки. Серед старших підлітків, з якими взаємодіють правоохоронні органи США, є молоді представники всіх верств населення, різних расових та етнічних груп, обох статей і різного правового статусу – особи юнацького віку можуть бути як порушниками правопорядку, так і жертвами правопорушень. Робота правоохоронних органів США із учнівською молоддю потребує спеціальних знань про чинники девіантної поведінки серед старших підлітків та засоби її профілактики.

У зв'язку із цим перспективним напрямом подальшого дослідження є вивчення індивідуально-психологічних факторів делінквентності, соціально-економічних і соціально-психологічних чинників, які зумовлюють протиправну поведінку американської учнівської молоді та її віктимізацію, а також методів соціально-профілактичної роботи серед юнацтва правоохоронних органів США.

Література

1. Bilchik S. Mental Health Disorders and Substance Abuse Problems Among Juveniles / S. Bilchik. – Washington, DC : U.S. Department of Justice. Office of Justice Programs. Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.
2. Cantelon S. A Guide to Combating Juvenile DUI / S. Cantelon, T. Cullen. – Washington, DC : U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, 1999.

3. Egley A.Jr. Highlights of the 2008 National Youth Gang Survey / A.Jr. Egley, J.C. Howell, J.P. Moore. – Washington, D.C. : U.S. Department of Justice. Office of Justice Programs. Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention. 2010. – March.

4. Howell J.C. Youth Gangs: An Overview. August 1998. Juvenile Justice Bulletin / J.C. Howell. – Washington, D.C. : U.S. Department of Justice. Office of Justice Programs. Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.

5. Puzzanchera C. 2009. Juvenile Arrests 2008. Juvenile Justice Bulletin / C. Puzzanchera. – Washington, D.C. : U.S. Department of Justice. Office of Justice Programs. Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.

6. Slowikowski J. Juveniles Who Commit Sex Offenses Against Minors. Juvenile Justice Bulletin. December 2009 / J. Slowikowski. – Washington, D.C. : U.S. Department of Justice. Office of Justice Programs. Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.

7. Snyder H.N. 2006. Juvenile Offenders and Victims: 2006 National Report / H.N. Snyder, M. Sickmund. – Washington, D.C. : U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.

ЧОРНОВІЛ І.С.

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНЦІЯ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ СЕРЕДНЬОЇ ЛАНКИ ЯК ОДНА З ЇХ ГОЛОВНИХ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ

За сучасних соціальних умов в Україні підвищено вимоги до медичних працівників як до професіоналів, здатних ефективно виконувати власні обов'язки. Саме тому професійне становлення медичного працівника є складним, тривалим і суперечливим процесом, який включає різні змістовні та структурні компоненти. Особистісний розвиток студента-медика, формування його готовності до майбутньої професійної діяльності є основними завданнями на етапі професійного становлення.

Проблемі комунікативної компетенції приділяють увагу такі науковці, як С. Кубіцький, С. Поплавська, Н. Неділька, О. Стукало та ін. У своїх працях вони розглядають різні аспекти комунікативної компетенції, її наукові та методичні засади. Однак, незважаючи на широке коло досліджень, присвячених проблемі, багато питань, пов'язаних із нею, потребують подальшого вивчення. Зокрема, до сьогодні актуальним залишаються питання, пов'язані зі значенням у професійній діяльності медичних працівників середньої ланки їх комунікативних якостей. Оскільки вищезазначена професія відноситься до типу “людина – людина”, успіх у діяльності її представників багато в чому визначається комунікативною культурою. Саме ця умова є необхідною щодо забезпечення результативності й успіху роботи лікувально-профілактичного закладу, що можливі лише за вміння взаємодіяти з хворими.